

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Рівне – 2013

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 1 - Рівне: РДГУ, 2013 – 203 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім.

Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна - доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович - доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна - доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна - кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29 листопада 2013 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

Summary. In article the creative potential of the person of the future teacher, specificity of its formation in the course of high school training is analyzed, features of use thus methods of interactive training in particular reveal.

Key words: creative potential, the person, the future teacher, methods of interactive training.

УДК 159.923.2

В. Б. БУЧКО

ЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТУДЕНТА З ГРУПОЮ У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ Е. ФРОММА

Резюме. Стаття присвячена висвітленню важливості групи для формування особистості студента. Аналіз проблеми здійснено через призму наукових поглядів Е. Фромма.

Ключові слова: свобода, самотність, група, індивідуальність, механізми психологічного захисту.

Постановка проблеми. Студентське середовище сприяє удосконаленню або придушенню особистості студента, певною мірою викликає зміну його характеру. Прекрасні чи потворні схильності людини не є суто біологічно зумовленими, а виникають у результаті соціального процесу формування особистості. І хоча студенти на свій вік є достатньо сформованими сім'єю, школою тощо, одногрупники (група) продовжують удосконалювати або спотворювати їх характери. Часто постає дилема: бути частинкою групи чи окремим незалежним від неї індивідом. Той чи інший вибір може мати позитивні і негативні сторони. Оскільки в даній статті робиться спроба висвітлити проблему відчуження через призму наукових поглядів Е. Фромма, відокремлення студента від групи розглядатиметься з негативної точки зору.

Отже, **мета статті** – висвітлити вагомість включення студента в групу через призму наукових поглядів Е. Фромма.

В першу чергу до уваги взято працю Е. Фромма “Втеча від свободи”. Окрім того, враховано наукові дослідження А. Соловйова, С. Московічі, Г. Теджфела та ін., котрі також займалися вивченням даної проблематики.

Другий період юності, на який припадає студентський вік, має специфічні закономірності та являє собою важливий етап у розвитку особистості. У цей період відбувається становлення фахівця, формування його світогляду, ідеалів, переконань.

Для студента характерна приналежність до певної соціальної (академічної) групи, в якій він проводить значну кількість часу. Студентська група об'єднує студентів спільною навчальною діяльністю як провідною в даний момент розвитку особистості. Виявлено, що вже з перших місяців функціонування студентської групи її слід розглядати не тільки як систему міжособистісних взаємин, а і як об'єднання мікрогруп [2, 53].

Разом із доцентровою силою втягнення в групу (мікрогрупу), існує відцентрова сила, яка виштовхує студента звідти. Вихід з групи надає студенту певну свободу, прагнення отримати яку Е. Фромм пояснює передчасною інтелектуально-технічною зрілістю та емоційною відсталістю людини. Причому поняття свободи має як позитивне, так і негативне значення. Негативна свобода – це відділення “Я” від “Ти”, втеча від свободи після її отримання; а позитивна – це діалог між “Я” і “Ти”, спонтанна активність. Негативна свобода є тягарем для людини, оскільки вона відчуває самотність, ізольованість від групи. Для подолання негативної свободи необхідний прогрес соціальної психології, щоб компенсувати вже згадану емоційну відсталість людства [3, 12].

Перш ніж приступити безпосередньо до висвітлення теми, зазначимо, що Е. Фромм описав три типових невротичних механізми психологічного захисту від негативної свободи. Перший полягає у мазохістському або садистському потязі, другий – у відмові від своєї індивідуальності, а третій – у нестримному потязі до насилля, жорстокості та руйнування [5]. Окрім того, він описав динамічну адаптацію, яка являє собою пристосування “свого Я” до неминучої ситуації. Будь-який невроз – це адаптація до таких умов, які є для індивіда ірраціональними. Оскільки окремий індивід не може змінити групу, він приймає її умови. У іншому випадку уникнення групи веде до самотності та психічного руйнування.

Студент ідентифікує себе з якоюсь групою. Якщо він не може або не хоче це зробити по відношенню до тієї групи, в якій навчається, то він це робить по відношенню до іншої (родичів, футбольної команди, представників субкультури, гуртка тощо). Процес індивідуалізації – це процес посилення і розвитку власного “Я”, внаслідок чого втрачається ідентичність з іншими членами групи. Окрім того, прогресуючий розвиток власного “Я” призводить до ізоляції, яка породжує інтенсивну тривогу, невпевненість, почуття безсилля. Підсилюючи свою індивідуальність, студент залишається наодинці з незрозумілим для нього світом.

Для уникнення “негативної свободи” психіка запускає механізм втечі від свободи, викликає гіперкомпенсацію, повну відмову від своєї індивідуальності і тотальне підпорядкування. За твердженням Е. Фромма підпорядкування не є єдиним способом позбутися самотності і тривоги. Існує єдиний конструктивний спосіб, який не призводить до нерозв'язаних конфліктів – спонтанні зв'язки з людьми і природою (любов, праця, творчість), які не знищують індивідуальності та дають можливість подолати страх самотності. З цього випливає, що зростаюча індивідуальність призводить в кінцевому результаті або до підпорядкування, або до спонтанної активності.

Саме ж підпорядкування здебільшого трактується як добровільний акт, що витікає з любові, поваги, а не зі страху (спрацьовує захисний механізм психіки). Згідно твердження Е. Фромма так само мазохістська залежність однієї людини від іншої маскується у свідомості як любов [3, 152].

Динамічна адаптація у студентському середовищі (групі) може як підсилювати індивідуальність студента, так і приглушувати її. Однозначно сказати, що краще – неможливо. Це залежить від того, наскільки індивідуальність студента спрямована його “Я” до групи або від неї. Якщо особистість та індивідуальність розвиваються пропорційно, це можна вважати позитивною свободою. Іншими словами, студент реалізує себе в активних спонтанних зв'язках. Якщо “Я” студента відштовхує його від групи, конструктивним буде приглушення індивідуальності. Щоб дозволити собі бути “білою вороною” і при цьому не стати вигнанцем з групи необхідно бути харизматичним лідером або незамінним учасником групи. В іншому випадку почуття заздрості, презирства, ворожості матимуть місце. Конформізм може бути вимушений самою групою по відношенню до студента, або таким, коли студент впевнений, що він керується виключно власною волею. Останній варіант досить характерний для студентських груп, і в такому випадку має місце добровільне підкорення.

Якщо індивідуальність студента (його амбіції, "Я") зростають, а особистість – ні, то відбувається відчуження, а згодом спрацьовує один з трьох вищезазначених захисних механізмів психіки. Це деструктивна динамічна адаптація. У гіршому випадку звільнення від почуття безпорадності по відношенню до групи досягається шляхом руйнування самої групи. Таке час від часу трапляється в навчальних закладах США, коли студент чи учень розстрілює своїх однокурсників. Зруйнувати світ – остання відчайдушна спроба не дати зруйнувати себе.

Очевидно, що студентські групи з точки зору згуртованості бувають різними. Ряд дослідників показниками згуртованості вважають рівень взаємної симпатії в міжособистісних стосунках та міру привабливості (корисності) групи для її членів.

Д. Картрайт підкреслює, що спонукальну силу для суб'єкта входити в групу мають наступні властивості:

- привабливість членів групи (ступінь симпатії, що відчують до них оточуючі);
- схожість між членами групи (цінності, настанови тощо);
- особливості групових цілей (їх відповідність потребам членів групи, чіткість постановки, успіх групи);
- своєрідність взаємозв'язків членів групи;
- задоволення груповою діяльністю (як частина загального задоволення працею);
- характер керівництва і прийняття рішень (стилі керівництва і фактична участь індивідів у вирішенні групових проблем);
- атмосфера в групі;
- величина групи [4, 94-95].

Беручи до уваги річне спостереження за діяльністю та взаємовідносинами студентських груп, варто зазначити, що у консолідованих студентських групах наявна вища результативність пізнавальної діяльності, спостерігається взаємодопомога у підготовці та проведенні занять, достатня задоволеність міжособистісними взаємовідносинами та низька конфліктність між членами групи. У слабоконсолідованих групах спостерігаються зворотні тенденції.

Для будь-якої групи характерна наявність лідера. Керуючись науковими доробками Е. Фромма слід виокремити два види лідерів групи: раціональний та ірраціональний. Перший вид базується на компетенції, характеризується рефлексією та критичним мисленням, а у разі необхідності може бути замінений іншим лідером. В основі другого виду лежить безпорадність і страх. Для такого авторитета критика є зайвою і під примусом сили може бути заборонена. Якщо раціональний авторитет характеризується рівністю взаємовідносин між членами групи та ним, а розбіжністю є тільки рівень знань, то ірраціональний лідер характеризується визнанням нерівності членів групи.

Тому староста студентської групи повинен бути раціональним лідером з високим рівнем саме емоційного інтелекту. Якщо староста призначений, а не вибраний групою, висока ймовірність того, що це буде формальний лідер. В такому випадку можливе відторгнення його від групи або уступлення керівництва групою неформальному лідеру. Формальному лідеру можна надавати підтримку чи виражати співчуття, однак це не відверне поразки, подібно тому, як співчуття поганому композитору не змусить захоплюватися його музикою. Оскільки роль неформального лідера (старости групи) у міжгрупових відносинах досить значна, а інколи ключова, є доцільність за його допомогою коригувати діяльність цілої групи.

Досить звичним для студентської групи є явище конкуренції, яке саме по собі сприяє умовному розподілу на успішних, посередніх та невдах. Окрім того, конкуренція сприяє розшируванню студентів за принципом інтелекту, майнового статусу тощо. Рано чи пізно виникає почуття несправедливості. Відтак, в студентському середовищі (групі) повинен культивуватись дух співпраці, а не суперництва. Болонська система оцінювання порівняно з попередньою підсилює таку конкуренцію в групі, підкреслює нерівність в отриманих балах і, подібно до грошей, сприяє розшируванню студентів по отриманих балах. Внаслідок цього може виникати тенденція до підсилення індивідуалізації тих, хто отримав найвищі (найнижчі бали), а між групою та "відчуженими" виникатиме прихована ворожість. А тому в групі повинні культивуватись знання як цінність, а не орієнтація на оцінку як доказ таких знань. Необгрунтоване прагнення отримати високу оцінку автоматично може сприяти відшаруванню студента від переважної більшості групи.

До вищезазначеної проблеми дотичною є проблема перфекціонізму як надмірного прагнення до досконалості. Перфекціоністська психологічна установка може призводити до невротичних станів. А. М. Воробйов у статті "Психологія перфекціонізму" виокремив три причини, які породжують перфекціоністську психологічну установку: виховання, суспільні стереотипи та схильність до хвороб [1, 9-10].

З точки зору Е. Фромма жага до удосконалення (перфекціонізму) сприяє розвитку індивідуальності, а та, в свою чергу, може призвести до відторгнення від групи і, в кінцевому результаті, підпорядкування. Фактично, в такому випадку індивід почуває себе пригніченим, самотнім і безпорадним. Розвиток індивідуалізму без одночасного розвитку емоційного інтелекту студента може спричинити "втечу від свободи", викликати скриту ворожість до груп, від яких він відірвався, але все ще є залежним.

За Е. Фроммом, єдиний конструктивний спосіб розвивати індивідуальність (в руслі позитивної свободи) – одночасно розвивати особистість як суб'єкта соціокультурного життя, активно взаємодіяти з людьми і природою через любов, працю і творчість.

"Отруєні" боротьбою за високі бали (як викривлений спосіб збереження влади та досягнення слави), із уявним почуттям впевненості та безпеки студенти можуть віддалятися від групи з подальшою необхідністю підпорядкування іншій групі. Існує хибна думка про те, що досконале знання предметів може зодовольнити потребу у впевненості. Насправді, сумніви не зникають, поки студент не подолає ізоляцію. Тому навіть унікальні знання чи надприродні здібності ніколи не забезпечать впевненість та незалежність від групи. А поінформованість про відмінності у рівні інтелекту чи матеріальному становищі студента сприяє збудженню почуттів заздрості, обурення, ворожості, презирства. Усвідомлення нерівності існування може викликати пряму чи непряму агресію. Сучасні "вишукані" способи вираження непрямой агресії серед студентської молоді вражають своєю завуальованістю. Сам факт такої практики несе потенційну загрозу мирному співіснуванню, замість співпраці сприяє конфронтації. Це може призводити до розколу групи або міжгрупових конфліктів, тому що інші учасники із спостерігачів схильні займати ту чи іншу позицію. А пасивна участь сприймається як "хто не за нас/мене – той проти нас/мене".

Варто зазначити, що теоретичні висновки Е. Фромма знайшли емпіричне підтвердження. Експеримент С. Мілгрема виявив непередбачувану схильність людини до проявів жорстокості та садизму. Слід припустити, що причиною є розвинений індивідуалізм у США, але це не дає підстав сподіватись, що в Україні результати були б набагато кращими.

Тому ще раз варто наголосити на величезному значенні розвитку соціальної психології та її реальному впровадженні в практику.

Для студента та групи в цілому характерне почуття справедливості. Кожен здатен розуміти це поняття зі своєї точки зору. Власне, хоча таке розуміння значною мірою є суб'єктивним, однак відбивається на згуртованості групи, може спричинити рух “до людей” або “від людей”. Оскільки процес оцінювання також розглядається через призму справедливості, потрібно дотримуватись певних особливостей присвоєння балів.

Фактично, це більше стосується викладача, ніж студента. По-перше, для цього необхідна здатність входити в студентську групу і бути авторитетом хоча б у сфері дисципліни. Сам статус викладача не може заставити групу поважати себе, а надмірне відсторонення він групи не може розглядатись як позитивне явище. Для конструктивної взаємодії викладач повинен бути здатним, як мінімум, аргументувати прийняття своїх рішень, чітко пояснити особливості взаємовідносин і володіти достатнім рівнем емоційного інтелекту. Сам факт високого рівня IQ викладача не здатний викликати повагу та внутрішню мотивацію студентів вчити предмет. Скутість на парі може заставити студентів відмовлятися від вираження почуттів, а потім і самих почуттів. Оскільки позитивні емоції сприяють успішному протіканню пізнавальних процесів, навчальний процес повинен ними підкріплюватись. Викладання як чинник формування характеру студента повинен передбачати розвиток критичного і творчого мислення, а також викликати легкі позитивні емоційні переживання. Від останніх значною мірою залежатиме і сприйняття справедливості, оскільки емоційні чинники здатні значно впливати на процес оцінювання (когнітивну складову) та формувати позитивну або негативну установку як до викладача, так і до дисципліни. Розвиток емоційного інтелекту студентів сприятиме згуртованості групи, дасть можливість розвинути індивідуальність студента без загрози його відчуження та самотності. Такі щоденні молекулярні зміни здатні значно зменшити різницю між інтелектуальною зрілістю та емоційною відсталістю людей (за твердженням Е. Фромма).

Досить делікатним є питання доказування студенту протилежної думки, особливо коли це стосується його самого. У країнах Західної Європи простежується практика конфіденційності по відношенню до всієї групи. Часто це стосується навіть оцінок і робиться з метою уникнення зайвого підкреслення індивідуальності студента.

Антагонізм, який може загостритись між викладачем та групою, сприяє усвідомленню різниці “Я” і “Ти”, а тому не є бажаним і у разі виникнення повинен конструктивно усуватись. В жодному разі викладач не повинен переводити дискусію з предмета спору на особистість студента.

Із посиленням орієнтації на цінності Західної Європи та США, поняття колективізму набуло дещо негативного емоційного забарвлення. ЗМІ підсилюють цю різницю, викривлюють інформацію, свідомо чи несвідомо маніпулюють свідомістю людей. Відтак, спостерігається тенденція до наслідування не так істинних, як змальованих ЗМІ уже згаданих цінностей з нахилом до індивідуалізації. Це, в свою чергу, схиляє студентів усвідомлювати радше свою відмінність та нерівність, ніж спільність. За таких обставин відокремлення набуває загальнодержавної проблеми. В термінах Е. Фромма це “свобода від”, а не “свобода до”. На макрорівні постають проблеми самоідентифікації, самотності нації, збереження традицій, культури, мистецтва. Якщо на мікрорівні це самотність, тривожність, спроба самогубства як крайній варіант “негативної свободи”, то на “великому екрані” – це потенційна загроза самознищення як етносу, нації або навіть людства. Перша та Друга світові війни можуть бути прикладом того, як розвиток інтелектуального потенціалу, амбіцій, індивідуалізації, розвитку свого “Я” породжує в окремих лідерів механізми психічного захисту, а саме: садистичне прагнення до підкорення інших, потяг до насилля, жорстокості та руйнування. У кращому випадку внаслідок відриву від групи психологічний захист виливається у конформізм та намагання бути “як усі”.

Якщо у суспільстві простежується майнова нерівність, то у студентській групі – нерівність з інтелектуальним потенціалом, носії якого досить часто докладають непомірних зусиль, необхідних для розвитку IQ. Насправді ж, для самореалізації більше значення має емоційний інтелект. Окрім того, в статті вже згадувалось про те, що теперішній емоційний розвиток значно відстає від інтелектуальної зрілості. Отже, група безперечно позитивно впливає на розвиток емоційного інтелекту студента, тому повне відчуження від неї (втеча від свободи) матиме негативні наслідки. Якщо індивід може підвищити свій IQ самостійно, то емоційний інтелект без зв'язків з соціумом йому не вдасться підвищити. Невгамовна жага влади і слави хоча і присутня в більшій чи меншій мірі в кожному, однак, на думку Е. Фромма, вона загрожує нормальному існуванню людини.

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити на тому, що єдиний конструктивний спосіб розвитку ідентичності без загрози втрати соціальних зв'язків з групою – це спонтанна активність, яка виражається у любові, праці та творчості. Тільки за умови розвитку особистості можливий рух “до свободи”, а не “від свободи”. Тому навчальний процес повинен сприяти розвитку емоційного інтелекту та особистості студента в групі, а не індивіда поза групою.

Викладені у статті твердження базуються на основі річного спостереження за студентами першого, другого та п'ятого курсів, а також підкріплюються дослідженнями Е. Фромма. Саме в подальшому висвітленні та експериментальному підтвердженні (або спростуванні) висунутих тверджень можуть полягати перспективи подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйов А. М. Психологія перфекціонізму / А.М. Воробйов // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 43. – Рівне: РДГУ, 2010. – С.9-11.
2. Лузан П.Г. Студентська група дієздатна тільки тоді, коли вона згуртована і безконфліктна / П.Г.Лузан, Л.М. Жалдак // Педагогіка толерантності. - №2. – 1999. – С.53-56.
3. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – Минск: Харвест, 2003. – 384 с. – (Философия. Психология.)
4. Cartwright, D. and Zander, A. (1968). Group Dynamics: Research and Theory (3rd ed.). New York: Harper & Row. – P. 94-95.
5. http://www.psihoterapevt.od.ua/articles/terapevticheskie/fromm_erich.html

Резюме. Стаття посвячена освещению важности группы для формирования личности студента. Анализ проблемы осуществлен через призму научных взглядов Э. Фромма.

Ключевые слова: свобода, одиночество, группа, индивидуальность, механизмы психологической защиты.

Summary. The article is devoted to highlighting the group impact on student's personality development. Problem analysis is based on scientific views of E. Fromm.

ЗМІСТ

Передмова

- Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості
- Вірна Ж.П. Аксиологічний проєкт як чинник формування соціальної зрілості жінки
- Гошовський Я.О., Гошовська Д.Т. Генетично-психологічна парадигма вивчення особистісної ідентичності педагога
- Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ
- Литвиненко С.А. Використання воркшопів у фаховій підготовці майбутніх психологів
- Павелків Р.В. Аналіз проблеми ідентичності як психологічного феномену
- Петренко О.Б. Специфіка формування професійної гендерної компетентності майбутнього вчителя.
- Сергієнко В.П., Войтович І.П., Войтович О.П. Психолого-педагогічні особливості реалізації компетентісного підходу при комп'ютерній підтримці вивчення фахових дисциплін у ВНЗ
- Ямницький В.М. Здатність до саморегуляції як основа професіоналізації спеціаліста
- Артемова О.І. Розкриття креативного потенціалу студентів вищих навчальних закладів
- Бабак К. В. Особливості психологічного супроводу професійного розвитку студентів в умовах навчання у педагогічному коледжі
- Безлюдна В.І. Готовність молоді до побудови конструктивних зв'язків з родиною
- Бойчук В.М. Розвиток тізнавального інтересу у процесі підготовки майбутнього вчителя
- Бричок С.Б. Інтерактивні методи формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога у процесі вузівського навчання
- Бучко В.Б. Значення взаємозв'язку студента з групою в контексті свободи Е. Фромма
- Главінська О.Д., Савуляк В.О., Емпатія як складова професійної компетентності педагога
- Головань М.С. Компетентісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти
- Грицюк І.М. Соціальні орієнтації як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього соціального працівника
- Дарманська І.М. Розвиток управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів (професійно-функціональний компонент)
- Демянюк О.Б. Особливості становлення та типологія образу світу у студентів: теоретичний аналіз проблеми
- Джеджеря К.В. Професійно-педагогічне спілкування як проблема професіоналізації молодих викладачів вищих навчальних закладів
- Дружиніна І.А. Професійна ідентичність майбутніх психологів як умова їх професійного зростання
- Кириченко Н.А. Свідомий вибір як чинник формування професійної ідентичності у юнацькому віці
- Корчакова Н.В. Прогностична функція особистісного само сприйняття як основа професійного розвитку студента
- Кулаков Р.С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності особистості
- Лук'яник Л.В. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх учителів до формування лінгвоукраїнознавчої компетенції школярів
- Маргітич К.С. Формування національної самосвідомості угромовної студентської молоді в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ
- Михальчук Н.О. Смісл як відображення індивідуального образу світу студентів в діяльності з читання літературних творів
- Михальчук Н.О., Івашкевич Е. З. Психологічні умови ефективного засвоєння студентами іноземної мови
- Михальчук Н.О., Хупавцева Н.О. Аргументативний дискурс як механізм оволодіння студентами іноземною мовою
- Мудрик А.Б. Зміст професійної компетентності фахівця та психологічні особливості її формування у процесі вузівського навчання
- Мушкевич М.І. Психологічний супровід сім'ї з проблемними дітьми
- Ногачевська І.О. Інтерпретація художнього тексту як спосіб вдосконалення лінгвістичної освіти студента філолога
- Остапівський О.І. Взаємообумовленість професійної ідентичності та економічної свідомості студентської молоді
- Пивоварчук Т.О. Модель комунікативних здібностей студента –філолога
- Рудюк О.В. Феномен професійної ідентичності у детермінації переживання безробітними професійних криз
- Самолук А.В. Психологічне підґрунтя професійного становлення студентів-філологів
- Созонок О.С. Детермінанти розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи
- Співак Л.М., Піонтковська Д.В. Стан вивчення проблеми національної ідентичності студентської молоді у вітчизняній психологічній науці
- Сторож О.В. Типологія творчої соціалізації особистості
- Турчина Л.І. Психосоціальний аналіз професійного самовизначення обдарованої молоді
- Фелоренко Р.П. Диструктивний вплив алкоголезалежних сімей у становленні особистості сучасного студента
- Філоненко М.М. Системний аналіз особистісного становлення майбутнього лікаря
- Хлівна О.М. Психологічна специфіка формування професійно значущих якостей майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі
- Шевчук Ю. С. Подружнн сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект
- Шкарлатюк К.І. Завдання та методи тренінгу професійного самофутурування студентської молоді
- Яцюк Н.О. Роль студентського самоврядування у професійному становленні майбутніх психологів
- Ящук І.П. Формування соціальної компетентності молоді в умовах вищого навчального закладу

Доробки молодих науковців

- Бельська І.В. Особливості розуміння гендерної ідентифікації у підлітковому віці
- Богдюк М.О. Роль Інтернету у навчальній діяльності студентів
- Бурко Л.В. Психологічні аспекти діяльності фармацевта
- Вовкодавєць А.В. Вплив рівня емоційної стійкості особистості студентів на результативність їх навчальної діяльності

- [Вознюк Ю.С.](#), Психологічні механізми самоствердження юнаків
- [Волошин М.М., Назарець Л.М.](#), Аналіз взаємозв'язку тривожності та навчальної успішності студентів
- [Герман І.П.](#), Соціальний статус як чинник виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці
- [Дзюбак О.В., Назарець Л.М.](#), Психологічний аналіз професійної самореалізації студентів
- [Клубок Ю.О.](#), Самостійність як соціально-психологічний феномен
- [Корнійчук В.В.](#), Розвиток міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці
- [Кузьмік Т.О.](#), Психологічні особливості ставлення жінок до своєї зовнішності
- [Курдибаха О.](#), Особливості формування гендерної ідентичності підлітків у спілкуванні з однолітками
- [Луцик Г.О.](#), Особливості підготовки майбутніх психологів до роботи з неповнолітніми правопорушниками
- [Мазурець В.Ю.](#), Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків
- [Марчук В.С.](#), Психологічні особливості життєвих домагань майбутніх психологів
- [Мороз Т.Т.](#), Причини виникнення і перспективи попередження підліткової важковихованості
- [Навозняк Л.Л.](#), Формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами фольклору
- [Нестерук Л.В.](#), Взаємозв'язок статусних характеристик підлітків та їх схильності до узалежнень
- [Окач В.М.](#), Психологічний аналіз причин формування девіантної поведінки підлітків
- [Петренко С.В., Шахрайчук М.Й.](#), Автоматична інформаційна система управління навчальним процесом і розвиток професійної компетентності магістрантів
- [Родзяк М.М.](#), Психологічний аналіз емоційних переживань вагітних жінок
- [Солтис Г.М.](#), Психологічні особливості мотивації студентів до навчальної діяльності
- [Талайчук Т.М.](#), Психологічні особливості впливу реклами на свідомість людини
- [Усик В.С.](#), Вплив партнерських пологів на особливості психологічного клімату сім'ї
- [Целюк Л.Т.](#), Когнітивно-стильові особливості розуміння тексту студентами – філологами
- [Яблонська М.М.](#), Сучасна реклама та її вплив на розвиток учнів початкової школи
- [Відомості про авторів](#)*